

MENTOR

LIST ZA SREDNJE-
ŠOLSKO DIJAŠTVO

Št. 1. ::: Letnik II.

Urejuje

Anton Brezalk

Oblastem odgovoren

Alojzij Markež

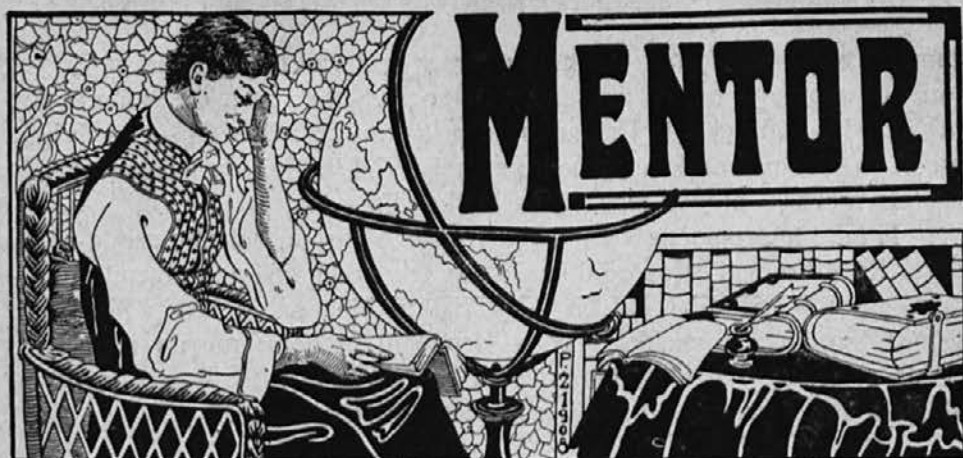
Za leto 1909/1910

Vsebina.

Študent naj bo . . . (F. S. Finžgar.)	1
Na jutrovo na parniku „Cleopatra“. (Dr. J. Ev. Zorè.)	3
Kraljičina svatba. (Prof. Fr. Pengov.)	7
Maroderji. (Josip Logar.)	13
V domovini junakov. (I. Kogovšek.) (Spomini spota.)	16
Navod za šahovo igro. (Andrej Uršič.)	19
Drobiž: Splošni Pitagorov izrek. — Kratkočasnice za mlade latince. — Aristotel, Sokrat in drugi o vinu. — Jörgensenove parabole. — O žurnalistiki in posebej še o brezverski žur- nalistiki. — London	21

Izhaja v zavodu sv. Stanislava v Št. Vidu nad Ljubljano prvega dne vsakega meseca in stane za dijake dve kroni, za druge naročnike štiri krone na leto.

Letnik II.

List za srednješolsko dijaštvo.

Štev. 1.

F. S. Finžgar:

Študent naj bo . . .

Trideset let je preteklo, odkar se je godila tale zgodba. Ni nova, in mislim, da ni stara. Ni nova, ker se jih godi takih vsako leto kdove koliko po naši domovini. Pa tudi stara ni, ker se bodo godile do konca bridkih dni našega revnega naroda — malo ljubljenega in spoštovanega. In prav zato vam jo pišem po resnici, ker bodo v njej stotine srečavale samega sebe. Duh časa se izpreminja. Nad množico krilijo njegove peroti in jo valovijo sem in pehajo tja. Toda odkritosrčna duša prizna, da je pravzaprav vse, kakor je bilo. Samo obleka se kroji po modi, telesa pod njo so taista. Irhovina je bila nekdanj moderna, danes je za maskaro in za parado. Svet danes brez meje modruje in se širokousti na stežaj, zabavljajoč preteklosti, zaeno pa paberkuje za drobtinami, ki so padale z davnih miz človeških duhov, se jim čudi in jih spravlja kakor dragulje. Kdor se napije modrosti in vede v polnih požirkih, kolne uka žejo — goljujivo kačo — ki ga je izpeljala od doma in vzdihuje, da bil bi pač vedno tam gori ostal . . . Pastir 'tam gori' pa gleda v svet in vznevoljen kreše s cokljami po hribih hrepeneč v dolino k mizam, s katerih dehti po mesu in pečenki. In tako dalje. Človeško srce je nemirno in bo nemirno, dokler se ne zedini z Večnim ciljem. A ta nemir je oče dela in dejanj, to hrepenenje je grm, iz katerega reže usoda šibe za vsakoga. Kdor hoče skozi življenje tako, da bo rodil sad, ta bo bičan. Cvet, ki se smeje v sami pomladi — s prvim vetrom pa odpade — ni še nikoli rodil sadu. Kdor se boji vročega solnca in treska, ni živel. Dnevi brez viharja, brez kopnenja, brez ran in krvi — nanizani drug na drugega, niso življenje — ampak koledar, pratika. Ko mine leto, se vržejo v koš, da se z njimi zakuri. Pa ogrel se ob tem ognju ne bo nihče . . . Kogar pa zgrabi usoda in ga prikrivi — ne enkrat — k

17

tlom, pa se v trenutku, ko bi imelo počiti v križu, dvigne s silno močjo ter hodi pot naprej — ta živi življenja vredno življenje. In tako življenje živi naš narod — od nekdanj. Pritisnjen in pritiskan često ob tla — se dvigne vselej, in njegov korak je samozavestnejši. Zdi se mi, da našega naroda ni otela sreča — ampak šiba, ki ga je skovala v jeklo.

In tako je premočna večina sinov našega naroda deležna usode narodove. Ko zahrepeni otrok od doma, ko se je v rodni hiši po dolgem modrovanju izreklo: Študent naj bo — v tistem hipu se je redno podpisalo pismo: Izročimo to mehko srce — trpljenju in boju: morda zmaga — morda pade, morda je ta dan začetek sreče rodne hiše — morda pa so udarili z usodno palico po skali, iz katere privro solze . . .

Z doma.

Pred župniščem so stali oče, mati in sin Francelj, na pragu pa župnik Janez.

»Ste se odločili, oče?«

»Poskusimo eno leto. Zakaj majhna je naša kajža. Za dva sina ne bo v njej prostora. Morda tegale spravimo do lažjega kruha.«

Župnik je zajel iz tobačnice velik ščep, ponosljaj, zaobrnavši glavo na desno in levo, pa izpregovoril:

»Poskusite! Povem vam pa: to je stava v loterijo!«

Nato je obmolknil in potegnil veliko plavo ruto iz žepa.

Fant je gledal v častitljivega starčka z velikimi, vprašajočimi očmi. Zakaj njegovih besedi ni razumel. Toda razumel jih je oče in občutila jih je mati.

»Loterija, kaj ne? Se težko zadene. Pa nikar, če mislite, da bi bilo napek za nas in zanj.«

»Oče, kar je sklenjeno, je sklenjeno. Fant naj gre. Poznam ga!«

Tedaj je stopil župnik bližje Franceljnu, z levico ga prijel za brado, desnico mu položil na glavo, da mu je pogledal na dno velikih, hrepenečih oči.

»Prerokujem vam, dasi nisem prerok, ampak poznam jaz takele: Kamor se nagne — tako bo. Če na pravo, malo tako pravdanskih, če na levo, pa bomo vsi obkokovali tole uro, ko smo dohnali: Študent naj bo!«

»Kakor je božja volja,« je dostavil oče, in družina se je poslovila od župnika.

Domov grede niso govorili. Sin je razmišljal o župnikovih besedah. Ali te misli so bile kratke in pravzaprav zoprne njegovemu srcu, katero jih ni umelo. V sebi je občutil samo veliko koprnenje, skrivnostno čakanje. Nekaj velikega se bo zgodilo. To je slutil. Mračna zavesa je bila pred njim. V nemiru bi bil najrajši zacepetal z nogami, iztegnil roko in odgrnil to zaveso, da bi videl, kaj je za njo: Veliko mesto — velikanske hiše — novi součenci — učitelji — ki se jim pravi profesorji, torej nekaj novega — in več jih bo, ne en sam, kakor sedaj v ljudski. Vse to mu je povedal

sose dov dijak. Ali ta mu je govoril tudi o strogosti teh mož — o sitnosti gospodinj — o latinščini, o genitivih in akuzativih, o aritmetiki in matematiki — besede tako grozne in neznane, da je mislil Francelj, ko je slišal prvič sosedovega dijaka tako govoriti: Preklinja! Spominjal se je posebno živo, ko mu je pripovedoval na paši o strašni knjigi. »Če prideš vanjo — in to se zgodi, da ne veš kdaj, — plačajo stariši deset goldinarjev.« Z grozoto ga je to navdalo. Zakaj brez nehanja je slišal povdarjati očeta: »Denar je v trdih pesteh! S krvavimi žulji ga služimo! Na beraško palico nas lahko spraviš, če ne boš priden!«

Dasi je že v počitnicah vse to prevdarjal na drobno in na široko, se mu je v tem hipu, ko je spoznal, da je njegova pot odločena, zgostilo pred duhom v zmešnjavo, iz katere je jasno žarel samo en plamen: hrepenenje.

(Dalje prihodnjič.)

Dr. Jan. Ev. Zorè:

Na Jutrovo na parniku „Cleopatra“.

Mimo otoka Zante se peljemo, ko to pišem. Nekoliko težko je pisati na ladji, čeprav je vožnja mirna. Neprestani lahki tresljaji bi me napravili nervoznega, ko bi se hotel zmeniti zanje. Toda rajši mislim na to, kako bo vesel „Mentorjev“ urednik, če mu pošljem iz Aleksandrije članek, spisan sredi morjá.

Kolikokrat sem, še otrok, sanjal o Jutrovem! Kolikrat si želel pozneje videti svete kraje! Odkar pa sem se globlje ukvarjal s svetopisemskimi študijami na raznih evropskih vseučiliščih, sem živo čutil potrebo, spoznati ono blaženo deželo, na kateri so se vršili dogodki, ki vežejo nebo in zemljo. Da mi bo dano tako kmalu tja romati in dalj časa tamkaj se muditi, to je pa preobilica božje dobrote, za katero najdem primernih izrazov hvaležnosti le v onem slavospevu, ki je privrel iz najbolj hvaležnega človeškega srca: „Magnificat anima mea Dominum et exultavit spiritus meus in Deo salutari meo . . .“

Da, v Bogu sem se radoval, ko sem zapuščal domovino. Ljubljana je bila pusta, blatna, meglena, deževna. Malone vsak, s komer sem govoril, mi je ali sočutno omenjal, da utegne biti vožnja po morju neugodna, ali pa me poredno plašil z viharjem na morju in morsko boleznijo. Toda v moje srce je sijalo iz dalje že orientalsko solnce; sveli žarki upanja, jasni žarki zdravega optimizma, ki je najboljša priprava na pot — tudi na križevo pot skozi življenje —, so mi preganjali ljubljansko meglo in vse morske strahove.

Zadnje trenutke v domovini sem preživel pri dobrih oo. frančiškanih, ki so po svojem redu bratje varihov svete dežele, pa med katoliškimi dijaki, ki so imeli tisti dan svoje zborovanje v Ljubljani. Njim je veljala

moja poslednja obljuba, da se hočem na svetih krajih s posebno prisrčnostjo spominjati naše učeče se mladine in njenih katoliških organizacij. Pozabil nisem priporočiti se v stolnici sv. Miklavžu, patronu za srečno vožnjo po morju, pomoliti zadnjikrat pred oltarjem z Najsvetejšim, ki spada med najlepše oltarje sv. Rešnjega Telesa, kar sem jih videl — in videl sem jih mnogo, prvih biserov oltarne umetnosti —, točno ob šestih zvečer dne 1. septembra pa je hlapon zapiskal, in z neznatno zamudo je brzovlak odpihal proti Trstu.

Huda burja nas je tam sprejela. Pojde li z nami na morje, ali nas samo plaši in hoče opraviti svoj posel to noč? Tolažil sem se s poslednjo mislijo in v najboljšem upanju v slovenskem hotelu „Balkan“ čisto mirno zaspal. Godilo se mi je kakor Davidu, ko je pel: „In pace in idipsum dormiam et requiescam, quoniam tu, Domine, singulariter in spe constituisti me“ — v upanju, Gospod, si me posebno utrdil; zato lahko mirno in pokojno zaspim.

Pa kakor bi me to pot upanje vsekakor hotelo varati, je kazalo drugo jutro prav slabo. Ko se zbudim, slišim, da zunaj dežuje; ko stopim na prosto, vidim, da je vse nebo z oblaki prepreženo; ko grem po ulicah, se moram zavijati v svoj deževni plašč, vzeti slamnik z glave pa se pokriti s potno čepico, ki je tudi burja ne odnese; ko pridem pred cerkev sv. Antona, zagledam morje vse razburkano — vzrokov dovolj, da sem se za lepo vreme, trdno zdravje in srečno pot še enkrat goreče priporočil pri sveti maši, ki sem jo opravil za nekaj dni zadnjikrat.

Vesel sem bil, da sem si turški „téskere“ oskrbel doma. Poslal sem na otomanski generalni konzulat na Dunaj svoj domači potni list in ga prejel podpisanega za Turčijo po poštnem povzetju. Veliko bolj pripravno je to, nego iskati v Trstu turškega konzula. Eden sopotnikov, ki je tudi v „Balkanu“ prenočeval, se je bil z iskanjem turškega podpisa toliko zamudil, da nas je hotelov omnibus brez njega odpeljal na ladjo.

Ladja! Z neko mladeniško navdušenostjo, s čuvstvom, ljubezni podobnim, sem jo pozdravil, ko sem jo zagledal na pristanišču. „Cleopatra“ ji je ime. Mogočna je, velikanska, in vendar tako vitka. Kakšno čudo človeškega uma je tak brzoparnik! Dve uri tekajo semtertja nosači, ki nosijo prtljago potnikov na ladjo. Neprimerno več so ji že prej naložili mornarji: premoga več stotov, vode kdo ve koliko kubičnih metrov, raznovrstnega živeža za stotine ljudi za nekaj dni, vsega, kar zahteva moderni komfort. Potniki imajo na njej lepe spalnice, salone in obednice, pa na krovu dosti prostora za izprehajanje. In to velikansko poslopje, to ogromno težo bodo gnale štiri majhne železne plavuti preko širnega morja v Orient. Pozdravljena, „Cleopatra“!

Malo pred poldnem pridrsi k našemu brzoparniku majhen pristaniški parnik „Pluto“. Kaj hoče velikanu mali pritlikavec, da se tako suče okoli njega? Vprašam mornarja, pa mi pove, da bo Pluto izpeljal Kleopatro iz pristanišča. Ta je prevelika, da bi se mogla v luki obrniti. Zato jo z debelo vrvjo navežejo na Plutona, da jo potegne od brega in spremi na odprto morje.

Na ladji je vse živo. Častniki dajejo povelja, mornarji tekajo po krovu, odvijajo in privljajo vrvi, potniki kličejo na breg zadnje pozdrave v slovo. V gnječi zagledam znanca iz domovine. Pokličem ga po imenu, dvakrat, trikrat — ozre se, pa me ne spozna. Brada me je močno, ne ravno ugodno, izpremenila. Zakličem mu svoje ime s pristavkom: „V Palestino! Z Bogom!“ Pristrčen odzdrav, slovo končano.

In zdaj bivam na tebi, „Cleopatra“, že četrti dan. Kaj lepega sem v tem kratkem času s tebe videl: naš Trst, tako lep in tolike važnosti, da imajo Nemci in Lahi skomine po njem; hrvaško Istro, res povečini skalnato, pa vendar z morske strani divno lepo, na mnogih krajih z vinsko trto in oljiko poraslo, s prijaznimi vasmí in mesteci posejano; na drugi strani Adrije vzhodno obrežje lepe južne Italije; potem zopet na levo, za otrantskim prelivom, kjer je morje navadno viharno, pa je bilo to pot tudi čisto mirno, bajne jonske otoke, prav od blizu zgodovinsko tako slavni Peloponez in naposled nadolgo potegnjeno Kreto, kjer je bil veliki apostol narodov sveti Pavel sam cerkev ustanovil pa jo svojemu ljubljenuemu učencu Titu v pastirsko skrb izročil. Zdaj se vozimo že nekaj ur, da suhe zemlje več ne vidimo, in videli je ne bomo do Aleksandrije. Toliko lažje zdaj samo veličastno morje opazujemo in premišljujemo.

V rokah imam krasno knjigo rottenburškega škofa Dr. Pavla Viljema Kepplerja: *Wanderfahrten und Wallfahrten im Orient*. Lepših misli o morju kakor v tej knjigi še nisem bral. Pokazal sem nekatera mesta iz nje tudi sopotnikom — zakaj občevanje na ladji je skrajno ljubeznivo, čeprav umerjeno po vseh pravihíh vljudnosti — in vsi so bili očarani. Ne bilo bi torej prav, ko bi vsaj nekaj teh morskih biserov ne privoščil tudi svojim mladim prijateljem v domovini, katerim morda ona knjiga ne bo tako hitro v roke prišla.

* * *

Ako se morje zjutraj ob prvih zgodnjih žarkih zbudi in svoje oči odpre, srebrne kodre svojih valčkov z obraza strese, nočne sanje prežene pa se z rožami jutranje zarje okraši in pričakuje solnca, kakor čaka dete jutranjega obiska svoje matere; če ga potem, ko se pokaže na vzhodu, s šumečo radostjo pozdravi in mu pade na srce — to je posvečen trenutek narave, v katerem nam dovoli vpogled v najbolj nežne čute svojega notranjega življenja.

* * *

Morje ozdravi oči, odpravi kratkovidnost, pa nas uči stvari v pravem vidnem kotu gledati. Mnoge malenkosti življenja — tudi znanosti — se nam zdé le zato tako neprimerno velike, ker jih imamo preblizu pred očmi in se moramo neprestano med njimi gibati; zopet druge nam pa ravno bližina neopravičeno potlači. Prostrano morje nas odtegne navadni okolici in stori, da naše telesne in duhovne oči neskončno dalje in bolje vidijo.

Vzpričo njegove veličastne velikosti se nam zdi še veliko samo to, kar je res veliko, vse drugo se skrči in zdrgne.

* * *

Morje ob nevihti — koga bi ne spomnilo na skrivnostno besedo apostola, da vsa natura zdihuje pod pritiskom ničnosti zaradi greha prvega človeka, da vse stvarstvo koprneče pričakuje poveličanega izpremenjenja otrôk božjih, ker bo takrat tudi narava sama osvobodjena sužnosti minljivosti pa bo prešla v svobodo slave božjih otrôk (Rim. 8, 19—21) — na to besedo, tako polno razsvetljenega poznavanja nature, tako polno človeškega in krščanskega čuvstva do narave? Če se viharji na valove vležejo pa ž njimi v dvojnem koru izvajajo mogočno grmeče žalno petje tako polno tožba in gorja, tako polno vzdihujočega hrepenenja — mar ni to glas veseljstva, ki objokuje padeč svojega kralja in svojo lastno boleost? Mar ni to žalna pesem, ki se z elementarno silo izvija srcu stvarstva, se odbija ob bregovih, se grmeče dviga k zvezdam — pesem o izgubljenem raj, o razdrti harmoniji, v nebo segajoči klic domotožja, hrepenenja, koprnenja?

* * *

Kako čisto drugačna je ubranost morja ob solnčnih dneh! Neizmerno bogastvo luči se siplje preko oceana in meša z njegovimi vodami. Solnčno zlato, morska zelén, modrina neba — te tri barve se druga v drugo prelivajo in v mogočnem akordu družijo, lahko mrmljanje in pevanje morskih valčkov in mehkih sapic pa pretvarja te akorde barv v godbo, v pesem, polno naravne moči, polno neskončne vsebine. Ta nesmrtna naravna poezija ima svoj ritem, svojo arzo in tezo v dviganju in padanju valov.

* * *

Koprnečega hrepenenja narave po poveličanju, ki mu je apostol tajnostno prisluškal, kdo ga ne čuti v onih krasnih urah, ko se solnce obločitvi zadnjič z morjem razgovarja, ko se zdi, da govorita oba o oni prihodnosti, kateri steguje stvarstvo naproti tisoč koprnečih rok! Tudi stvarstvu so že v času usojene ure, podobne uri na Taboru v zemskem življenju Zveličarjevem, lepi začetki poveličanja, trenutki poročstva, da to hrepenenje niso prazne sanje. In lepše te ure pač niso nikjer kot na odprtem morju. Solnce se bliža trepetajoči vodni črti horizonta; zdi se, da razširja na nebu svoja zlata krila, kakor bi se pripravljalo za veliki polet na drugo poluoblo. Nagne se in poljubi azurno morsko čelo, in tisti hip izpremeni morje svojo naravo. Njegovi vodeni valovi postanejo ognjeni plameni, pene valov se izpremené v diamantne krone, šumeča voda krog ladje se pretvori v šope žarke luči, kaplje odletavajo in padajo ko žareče iskre; v kipečem ognjenem morju plava ladja. Vse je kakor potopljeno v blaženo ekstazo, in duša more komaj umeti in sprejeti vso krasoto take večerne svečanosti v naravi, blažena je v tem preduživanju poveličanega stvarstva in sanja sama, kakor bi bila prosta telesnih vezí, sanje o poveličanju.

* * *

Kdor vsega tega nič ne čuti, komur se zdi vse le prazna domišljija ali pretirano čuvstvovanje, kako malo pozna on naravo! Kako plitev mora biti njegov duh, kako koščeno njegovo srce! Resnično, sveti Pavel je bil vse prej nego sanjač.¹

* * *

Mlada, čista srca, polna vzorov in življenja, polna navdušenja in hrepenjenja bodo pa to umevala. Zato pozdravljeni, mladi prijatelji, pozdravljeni s širnega morja prav ob solnčnem zatonu — pozdravljeni tisočkrat!

¹ O. c. 9. 14—17.

Prof. Fr. Pengov:

Kraljičina svatba.

Oj z Bogom zlati čas, ki ga naklanja Dobrota božja vsako leto v vročini tropsesne deteljice julij-avgusto-septembrove vsem, ki so jim stare Parke prisodile, da pretičijo življenja lepšo polovico v zadehlih sobanah, med šolskimi stenami! Kako se hvaležno spominjam uric, ki sem jih presedel še kot dijaček v krogu mile sestrice in ljubljene mamice pod krasno, z rožnozardelim sadjem obloženo parmeno (jablano) ali zgodaj zorečo zeleno magdalenko (hruško) v prvih dnevih velikih počitnic, dober teden pred sv. Jakobom.

Pred nami je stalo mesto — postaviti ga je dala ljubezen materina v veselje in razvedrilo sinu-študentu, ki ga je zanimalo kmetijstvo in čebelarstvo bolj nego vse grške in latinske vadbe skupaj —; mesto starodavnejše od Tira in Sidona; starejše nego so Atene in Rim; mesto, ki je bilo sezidano že v raju. V tem mestu je stanoval in stanuje še dandanes po 25 letih, izza katerih se mi vzbujajo spomini, čuden narod palčkov, mnogoštevilen kot pesek ob morju, kot rosne kapljice v jesenskem jutru na grmovju. Mesto tó napolnuje ljudstvo, predrobno sicer v posameznem članu, a mogočno v celoti, pravi paradigma za geslo »V slogi je moč«, krotek kot jagnje, kot slovensko naše ljudstvo, a če treba tudi bojevit in strašen kot kača in ris, kedar mu gre za obstanek, če mu krati nasprotnik bistvene človeške pravice verskega, kulturnega in gospodarskega razvoja in napredka. Tako si je v marsičem podobno ljudstvo naše in narod — č e b e l i c.

Kakor naša mesta, bela Ljubljana ali pisana Loka, tako ima tudi čebelno mesto, posamezni panj, zložne ceste, ki so dovolj široke, da se more gibati po njih mnogo tisočev neutrudnih prebivalcev z vso marljivostjo in naglico po opravih bežečega meščanstva. In kakšen šum vlada po teh cestah in ulicah! Kakšna gorečnost in zaposelnost in gibčnost od ranega jutra do pozne noči! Pa vendar nikjer nobene zmede, ampak

povsodi vlada duh reda, postave, miru in sloge. Zdi se, da plava nad celim mestom kot najvišje načelo angelj sè zlatim napisom:

Serva ordinem et ordo servabit te!

Vsak sat je takorekoč mestni okraj zase. Čim bolj se pomnožuje ljudstvo, čim več otročičev zapušča nežne povojce po zibelkah dan na dan, toliko več mestnih delov in predmestij je treba prizidati. Ker pa je najštevilnejša zalega ravno spomladi v lepih mesecih majnika do julija, zato pa se polašča vsako leto v ravno tem času našega malega ljudstva prava strast za stavbarsko umetnost.

Vse delo si lepo porazdelé, šepetajoč si znani rek pridnih dijakov: *divide et impera!* to se pravi: ne enkrat z betòm, drugič pa s psòm, ampak vsako stvar lepo ob svojem času.

Nekatere spravljajo skupaj stavbeni material, opeko, kamenje, apno, les, ki ima enostavno obliko voska; druge gradijo temelje in to brez posebnih ceremonij, kakor smo jih sicer vajeni ljudje že izza starih časov — spomnimo se le žalostnega utemeljenja rimskega mesta, ki se je končalo z ubojem med bratoma Romulom in Remom —; še tretje, umetnejše, klešejo, kot prave umetnice v svoji stroki, šesterostranske stene svojih celic, pri čemur se poslužujejo svojih jezičkov kot najizbornejših in nedosegljivih zidarskih ometač: vse to ne traja dolgo in hišica je gotova. Večina hišic je enaka, prva kot druga in tretja, podobno delavskim hišicam po ljubljanskih predmestjih. Tudi služi podobnim namenom, za stanovanje čebelicam-delavkam, pa kot shramba za pridelke, za med in plod. Nekatera teh stanovanj pa so očitno večja; to so palače brezdelnih trotov. Še manjše številce poslopij pa se odlikuje kot kaka tovarna ali cerkvice sredi delavske naselbine po svoji velikosti in krasoti, — vile princezinj in prihodnjih kraljic, ki jim pravimo v nepoetičnem življenju »matični stolpiči«.

Kraljica-mati, to je stara »matica«, ki živi že od lanske jeseni čez zimo do spomladi v panju, polaga v te zibelke jajčeca, do 50.000 na leto. Iz jajčec, položenih v kraljeve zibelke, se razvijajo pri posebno obilni in izborni hrani, v tolmunu najčistejšega nektarja, mlade vladarice.

Vsak učenec prve šole vé, da ima čebela popolno preobrazbo, kot n. pr. rujavi hrošč, ki ga poznamo vsi predobra po njegovih zlih delih, to je v ličinki kot ogrca ali »črva« in kot bubo v obliki »pupae liberae«.

Pri čebeli se iz jajčeca izvali v treh dneh slepa, breznoqa ličinka, č r v i č, ki ga delavke skrbno pitajo in ki v petih dneh pri obili hrani doraste. Zdaj pokrijejo delavke stanico z voščenim pokrovcem in v tej temni ječi se preobrazi ličinka v b u b o, iz te pa priklíče višja Moč v kakih štirinajstih dnevih popolno žuželko, enako kakor bo tudi nas poklical kedaj angelj-klicar iz groba trohnobe v večno radost, po besedah češkega pesnika:

Hrob jest jen tmavý křemen,
V něm živa jiskra spí;
Až dotkne se ho Pán Bůh,
Pak jiskru probudí.

Cela preobrazba traja pri čebelici tri tedne. Vse to, pravim, vé danes vsak učenec prvih srednjih šol; toda nekdanj je bilo glede tega vse polno zmot, kakor se lahko prepričamo iz Vergilijevih Georgikov. Ta slavni latinski pesnik je posvetil kmetijstvu štiri speve svojih Georgikov.

V prvi knjigi obravnava pesnik poljedelstvo, v drugi sad'arstvo, v treji živinorejo in v četrti čebelarstvo.

Četrto knjigo lahko imenujemo visoko pesem kmetiškega stanu. Tu razvija pesnik najslikovitejše prizore, katerim harmonira tudi lepota v jeziku. Opeva nam bitje in žitje, kreposti in boje, vesele in žalostne zgodbe iz življenja čebelic; zares, ne majhna čast za pigmejsko ljudstvo, da je našlo in navdušilo tako velikega pevca!

Toda slavni pesnik Vergilij je imel o čebelah čudne pojme, ki so tedaj splošno vladali pri Grkih in Rimljanih. Imeli so namreč vero, da se »čebele izdelujejo« iz mrhovine ubitega junca. Ta vraža je prišla kot tajinstven nauk iz Egipta in se je naslanjala na neomejeno tvorilno moč narave, ki sveta ni ustvarila samo enkrat za vselej, ampak ima še vedno v sebi sposobnost, da iz mrtve tvarine ustvarja nove kali življenja.

Tako nastajajo po Ovidu hrošči iz oslovske mrhovine, ose in sršeni iz konja; kače se po Plutarhu razvijajo iz mrtvih, razpadajočih človeških trupel; in čebele nastajajo po Pliniju in Vergiliju iz bikove mrhovine. Umetnost izdelovanja čebel je zasledil čebelar Aristej, ki je vladal v Arkadiji.

Izgubil je bil namreč vsled bolezní in lakote vse svoje roje in zato je pribežal k svoji materi, visoki roditeljici Cireni s prošnjo, naj mu razodene tajno sredstvo, kako priti zopet do ljubljenih živalic. Ta mu naroči sledeče:

exiguus primum atque ipsos contractus in usus
 eligitur locus: hunc angustique imbrice tecti
 parietibusque premunt artis et quattuor addunt,
 quattuor a ventis obliqua luce fenestras.
 tum vitulus bima curvans iam cornua fronte
 quaeritur; huic geminae nares et spiritus oris
 multa reluctanti obstruitur, plagisque perempto
 tunsá per integram solvuntur viscera pellem
 sic positum in clauso linquunt et ramea costis
 subiciunt fragmenta, thymum casiasque recentis,
 hoc geritur Zephyris primum impellentibus undas,
 ante novis rubeant quam prata coloribus, ante
 garrula quam tignis nidum suspendat hirundo,
 interea teneris tepefactus in ossibus umor
 aestuat et visenda modis animalia miris,
 trunca pedum primo, mox et stridentia pinnis,
 miscentur tenuemque magis magis aera carpunt,
 donec, ut aestivis effusus nubibus imber,
 erupere aut ut nervo pulsante sagittae,
 prima leves ineunt si quando proelia Parthi.

Georgicon IV. 295—314.

Nečem sramotiti učenih svojih miadih prijateljev s prevodom teh vrstic, v katerih je zapopaden najboljši stari recept za proizvodnjo čebel; bravci pa, ki niso večji latinskega jezika, se pa tudi lahko ob nerazumevanju gorenjih stihov tolažijo z zavestjo, da je egipčanska metoda že davno prišla ob svojo veljavo.

Autično rokodelstvo izdelovanja čebel je v najožji zvezi z egipčanskim juncem Apisom, ki so ga častili kot proizvajavca vse življenske sile. Zato nosi tudi čebela v latinščini še danes ime »apis«.

Ne smemo se preveč čuditi, če so vladale v tistih starih, poganskih časih tako gorostasne prirodznanske zmote; toda drugačno obsodbo zasluži, ako najdemo tudi pozneje v krščanskih stoletjih enake vraže pod imenom »generatio aequivoca« ali samoplodba, ki jo zagovarjajo še danes kljub boljšemu prepričanju sicer učeni ljudje, samo da bi razložili postanek življenja brez Boga.

Grobejša od moderne je bila teorija samoplodbe pred nekaterimi veki. Tako piše v 14. stoletju neki Konrad iz Regensburga: »Čebele se izdelujejo iz svežih govejih trebuškov,« drugi pišec istega časa pa proizvaja trote iz volovskih možgan, čebele-delavke pa iz navadnega govejega mesa; menda ni slutil, da so ravno delavke plemenitejši del čebelnega kraljestva, dočim so trotje le zajedavci, če tudi ob svojem času potrebni za celotni razvoj družine. Celo v 17. stoletju (1696) je prišla v Norimberku na svetlo knjiga pod naslovom »Kunst- und Werkschule«, kjer se vliva modrost v glave bravcev res prav z norimberškim lijakom, obravnavajoč »kako rastejo iz goveje živine čebele«.

Šele v 18. stoletju so prižgali bistrovidni prirodoslovci, kakor Reaumur in Huber, tudi v tem poglavju svetlo luč. Novejša raziskavanja anatomije, kemije in mikroskopije sè svojimi daljnosežnimi znanstvenimi pripomočki, iznajdba panjev s premakljivim satovjem, opazovanje bastardov (mešanega zaroda) iz rumene laške, sive kranjske in temne nemške čebele pa ga je napolnilo sè še večjo svetlobo.

Toda kam smo zašli v svojem premišljevanju o zmotah človeškega uma, ki so nastale le zato, ker so ljudje bolj zaupali tradicionalnim bajkam svojih dedov, nego lastnim skušnjam in očem.

Vsled velikanske množine jajec, ki jih izleže dan za dnevom matica, postane prostor v panju kmalu pretesen. Ko se je razvila prva mlada matica, zapusti stara matica panj in nekoliko naroda se preseli ž njo; pravimo, da čebele rojé.

Kako nestrpno, s kako mladeniško nervozno navdušenostjo in hrepenenjem pričakuje tudi sivolasi čebelar rojev. Kako jih vabi in izpodbuja njegova mlada pesem, vroč iz že okornega, starega grla:

Bučelice rojite,
Iz ula izletite
Po pisani livadi,
Po zeleni ogradi.
Zum, zum, zum, zum, zum, zum.

Skopneli so snegovi,
Potihnili vetrovi,
Že rožice cvetijo,
In kronice dišijo.
Bučelice, rojite,
Na pašo izletite.
Zum, zum, zum, zum, zum, zum.

V zapuščenem, izrojelem panju pa seda nova, mlada kraljica na svoj tron. Prvo in najvažnejše opravilo v kraljestvu je sedaj volitev ženina in nato svatba. Veselo pričakuje vesoljno ljudstvo tega dogodka in vse je na nogah in kreljutih.

Na tisoče rok se giblje, ki snažijo nevestine sobane, ki likajo parketni tlak z bliščočim voskom in tapecirajo stene. Prizadeva si celo ljudstvo, da nališpa nevesto kolikor se da bogato in vsaka podložnica se čuti srečno, če jo zadene le nežen pogled, prijazna besedica, če ji stisne lepa, mila, ljubezniva gospa v pristrčni naklonjenosti ljubko ročico.

Nekaj odposlanik hiti vun na prosto, da se prepričajo, kako kaj kaže vreme. Evo, veselja! Ni ga oblačka na nebu, najmanjša bela ovčica ne plava po njem, ne gane se še tako rahel vetrič, veselo se smeja solnce nad cvetočim svetom.

To vam je vremence, ki si ga more izmisliti le ljubezen stvarnikova, vreme kot nalašč za svatovsko potovanje naše kraljičine. Urno se vrnejo oglednice nazaj v mesto z ugodno novico.

Toda leni možje, ki se ravnokar pasejo ob bogato z medom obloženih mizah v slavnostni obednici, bi imeli najrajši še naprej nemoteno svojo sladko »siesto«, so pač s celo dušo in telesom udani najvišjemu počelu vseh trotov na svetu, da je sladko nič delati (dolce far niente), ko jim vendar neutrudna marljivost pridnih sestra nepretrgoma trobi na kosmata ušesa ravno nasprotno resnico, da je lenoba vseh pregreh grdoba.

Toda kraljica zapoveduje »izlet«, dvorjanke ji pritrjujejo z vso energijo in slednjič s silo predramijo leno družbo, da se vzdrami iz svoje letargije in pridruživši se poročnemu sprevodu, dvigne v zračne višave.

Delavke ostanejo iz spoštovanja do svoje vladarice zadaj in plešejo polne veselja neprestano pred uljem gori in dolí. Med tem pa neprestano opazujejo nebo, je-li se ne dviga morda kak grozeč oblak, ali nevaren veter, je-li se ne pripravlja morebiti žugajoča nevihta. In če le malce zašušti v bližnji smrekovi živi meji rahel piš, kolika skrb, kakšna zmešnjava se loti vseh drobnih srčic, kako streljajo skoro blazne semtertje. Ne bližaj se jim, prijatelj, ob taki priliki, ako ljubiš somerno lice, gladko čelo brez bul in primerno debelo ovratje!

Kraljica je odpplula s svojim haremom v daljavo — možakarji predlagajo cvetočo lipo za cilj, da si nekoliko odpočijejo.

»Naprej!« zazveni pa v trenutku ostri glas poveljničin, »kvišku gori na višave!« In kolovodkinja zapeše svatovsko kolo proti zelenju bližnjega gozda. Zopet si hočejo gospodje odpočiti, toda junake vlada popolnoma

pantofelj njihove viadarice, en sam migljaj in dalje gre praznični sprevod kot vihrajoča vojska. Šele visoko gori v dvorani prostornega modrega nebesa sprejme kraljica poklon in poročni poljub svojega ženina, prvi pa tudi zadnji, kajti le-ta ne dočaka zore drugega dne. Pa tudi ostali družbi svatujočih trotov so šteti tedni življenja. Kajti mesec avgust ponavlja leto za letom v čebelnem kraljestvu za trote žalostni zgodovinski dogodek, znan pod imenom »sicilijanske večernice« in »Jernejeve noči«. Tedaj se mora umakniti iz pozoršča tega življenja sleherni trot, ki so mu rojenice dotlej še prizanašale, pod ostrimi bodali lastnih sodržavljank, pridnih delavk, ki ne marajo gledati med seboj lenih trebušov.

Komaj je minula glavna slavnost visoko pod nebesnim baldahinom, že misli prednost ljudstva za vrnitev v domovino, pod rojstni krov. Toda gorje!

V veliki razburjenosti ni nihče pazil na pot, po kateri so šli, vrhu tega pa se že dvigajo svinčeni oblaki na obzorju in surov veter podi svate z nevšečno silo pred seboj.

A glej, zopet sreče! Od doma že hiti nasproti poslanka; že od daleč je spoznala svatovski roj, ki je bil zgrešil pot in polna vesele potrpežljivosti mu služi kot vodnica v domače mesto. Tukaj sprejmejo kraljico s slava-klici in nepopisnim veseljem, da, tu in tam stopajo izmed ljudstva govornice s šopki v ročicah in govorijo slavnostne govore v pozdrav novodošli kraljici materi, kateri izražajo svoje veselje, da je srečno končala nevarno svatovsko potovanje in se vrnila zdrava domov. Iznenadena nad toliko udanostjo dovoli kraljica za celo kraljestvo slovesen svatovski ples. Vsaka čebelica iztegne zadnji nožici in pahlja s krilci, celo kraljico samo potegne razposajeno ljudstvo seboj v plešoči roj. Le frotje se ne smejo udeležiti vseobčnega veselja, ker nimajo za državo po svatbi nobene pomena in koristi več. Čemerno in žalostno se stiskajo v gruči ob strani in plesavke so vesele in srečne same zase brez zabitoglavih možakov.

Toda slednjič se je naveličala tudi mladina, dovolj se je iznorela; nastopi mir in kraljica si izvoli svoj dvor, ki obstoji iz kakih 10 do 20 gospic, katere jo imajo spremljati, kamorkoli gre ter skrbeti za vse njene potrebe. Vladarica sama pa se poda z umerjenim korakom in resnobnim licem na svoje mesto, da prične izvrševati svoje vladarske dolžnosti, ki obstoje edinole v tem, da skrbi za zarod, da izleže na dan do tisoč jajčec.

Tudi o njej velja, kar poje Schiller v pesmi o zvonu in potrka za njim naš Jovan Vesel Koseski:

»Pohišstvo se širi, raztegne se dvor,
In notri vlada
Sramljiva ženica
Otrok porodnica,
In vede modro
V domačem se krogu
Dekline učeč — čebelice delavke namreč,

Fantiče svareč — trote,
In vedno kot riba
Marljivo se giba,
Čuvalka vseh mest
Pomnoži obrest.
Z dragotami polni predale dišeče,
In prejo vrti na vreteno brneče,
Nabira v omare, očiščene peg,
Bliščečo volnino in platno ko sneg,
Sijaja pridružiti blagu ne mudi,
In vedno se trudi.

Josip Logar:

Maroderji.

Ena izmed najhujših šib, ki so se pojavile za časa tridesetletne vojske, so bili zloglasni maroderji. Pokrajine niso trpele toliko od prihajajočih in odhajajočih armad, kakor od imenovanih tolp, ki so se redni vojski pridruževale ter kot kobilice — včasih jih je bilo po 80.000 skupaj — uničile vse, kamor so prišle. Grof pl. Merode jih je imel prvi v svojem polku, in po njem so dobili baje ime meroderji, ki se je pozneje spremenilo v maroderje (Merodeurs — Marodeurs).¹ Očividec jih tako opisuje: »Ti reveži so bili tako slabotni (baufälliger Natur!) kot Bretonci na Francoskem; marširanja in drugih težav, ki jih mora vojak v vojni prenašati, niso zmogli. Njih brigada je bila včasih tako oslABLJENA, da jih ni bilo niti za eno zastavo. Če si videl bolnega, šepavega na trgu, v hiši, za plotom, in si vprašal: »Čigav regiment?« si vedno slišal: „Merodejev!“ In potem govori dalje o silni škodi, ki so jo napravljali maroderji ljudem in vojni: plenili so, požigali, zadrževali premikanje cele armade, lenarili in bili udani najslabšemu življenju. »Ne bdé.« sklepa poročevalec, »ne delajo okopov, ne napadajo in naskokujejo z drugimi sovražnika, ne prihajajo v bojno vrsto — in vendar se preživljajo!«²

S to vrsto ljudi primerja apologet Weiss grške stoike. Saj so bili poslednji res v kvar, posmeh stari, zdravi grški filozofiji, stari kulturi sploh. V mislih moramo imeti kajpak predvsem novi stoicizem, ki je dosegel z otročjim cesarjem Mark Aurelom vrhunec nesmiselnosti. Primera zadeva tudi zofiste in podobne »modrce«. Za one, ki so hoteli sami trezno razmišljati o velikih življenjskih resnicah in druge učiti zdravega mišljenja, so bili ti prava zavira. One mržnje do pravega spoznavanja, ki so jo zasejali ti laži-modrijani med ljudstvom, niso mogli prebiti niti možje kot so bili Sokrat, Plato, Aristotel. Kdo se je brigal za te trezne, globoke mislece! Pravite, da veje vendar iz vse grške literature neko navdušenje, nek ponos, ki so ga imeli Grki do filozofije? Globoki poznavatelji staro-

¹ Weiss, Weltgeschichte. 3. Aufl., Bd. 9., str. 397. — ² Ravno tam.

grške in rimske kulture vam na ta ugovor pravijo, da je to jedna izmed onih zmot, ki jih je še toliko glede stare kulture med modernimi.¹ Treba se le spomniti Sokrata in njegove usode. Tudi Aristotelu bi se ne bilo boljše zgodilo, da se ni bil pravočasno umaknil iz Aten. Le s tem, pravi sam, je preprečil, da se niso Atenci zopet smrtno pregrešili nad filozofijo. Niti filozofi, niti govorniki ga niso uvaževali, tega začetnika vsake znanosti! Stoletja so ležali njegovi spisi pozabljeni, skriti — krščanski srednji vek šele je vedel ceniti Aristotela v celem obsegu. In vendar je bil to velikan, ki se je dotikal z glavo oblakov v metafiziki, a stal trdno na živih tleh narave — kot ga Goethe dobro in točno karakterizira. Il maestro di color, che sanno, pravi Dante o njem — učitelj onih, ki vedo, ki se bavijo z znanostjo, pa so ga toliko časa podcenjevali!

Platonu se je podobna godila z njegovimi deli. Sam se pritožuje, da nima nikakega priznanja med rojaki. Imeli so ga za zofista; maroderjem pa, stoikom, je bil prenzek, preplitek v svojih ideah, dočim so zavrgli Aristotela, ker je po njih mnenju preveč popuščal nasproti človeškim čustvom. Kar pa moramo posebej povdarjati, je to: tega zdravega mišljenja, kot so ga učili imenovani filozofi in drugi resni modrijani, niso mogli prenašati samo prosti ljudje in njih voditelji, Ajshin, Aristofan — marveč celo možje, o katerih bi človek po pravici kaj boljšega pričakoval: Isokrat, Lisi, Apijan, Strabo in dr. V Rimu so celo z resnimi sredstvi nastopali zoper nje, ki so se pečali z grško filozofijo. Kdor udriha po filozofu, toži Cicero, je lahko gotov, da je javno mnenje ž njim.

Taka so bila tla, ki so jih napravili maroderji razne vrste, zofisti, stoiki, epikurejci, hedoniki, ciniki na polju treznega mišljenja: nerodovitna, opustošena do skrajnosti. Mark Aurel je umirajoč dobro označil vso dobo: »Kaj se jokate nad menoj in ne mislite veliko več, da je ves svet okužen in umira?« Čisto naravno je bilo torej, da je naletelo krščanstvo vpricho toliko gnilobe, tolike skvarjenosti in zlobe na tak silovit odpor. Krščanstvo je religija mišljenja — in sicer globokega, tehtnega, življenjskega! In še najnižjo stopinjo tega odpora je doživel sv. Pavel, ko je nastopil s temeljnimi, resnimi dogmami pred Atence in so mu ti rogaje se dejali: »Poslušali te bomo o tem drugokrat«.

Da so današnji maroderji manj pogubni onim, ki hočejo po treznem, napornem, vztrajnem razmišljanju priti do prepričanja, do resnice? Popolnoma opravičeno namreč pravimo onim maroderji, ki na poti k resnici oslabe pod silo — strasti in uživanja, ki ne koprne toliko po zmagi resnice, kakor po blišču lastnega razuma, po zmagi svojega napuha. Z zofističnimi frazami o napredku, o resnici — seveda taki, ki je brez vsake obveznosti, ki jim ne veže rok pri nobenem delu, naj bo dobro ali zlo — zastrupljajo, okužujejo okolico in jo delajo nerodovitno, nesprejemljivo za resnico. In neprestano govore o raziskavanju, o zadnjih vzrokih, dočim namenoma nočejo resnice, namenoma ovirajo še druge, če kažejo količkaj resne volje,

¹ Prim.: Weiss, *Apologie des Christentums*, III., 1. Verfall der antiken Geisteskultur 3. Aufl., str. 70 in nasl.

poštenega prizadevanja, priti do resnice in se po nji ravnati. Sidera errantia — maroderji. »Die Wahrheit ist nicht umsonst so gefürchtet und gemieden: sie ist eine Herrin, mit der man nicht scherzen darf; sie verhandelt sich nicht und läßt nicht mit sich handeln; man muß sich ihr ohne Vorbehalt unterwerfen . . . Die mit Lessing nur das Forschen lieben, den Besitz einer unveränderlichen Wahrheit aber unerträglich finden, erniedrigen die Wahrheit zum Werkzeuge für ihre Laune; denn sie handeln wie Semiramis, die sich einen Buhlen wählte und ihn im nächsten Augenblicke lebendig begraben ließ, um sich volle Freiheit für ihre Leidenschaft zu wahren.«

Dà, Lessing je prav tipičen v tem pogledu. Modernim je pravi vzor. »Der größte Stolz der modernen Geister ist nicht das Finden — das wollen sie nicht einmal, sonst würden sie nicht die Lessingsche Torheit so hoch preisen — sondern lediglich das Erfinden. Wenn etwas nur neu ist und noch nie gesagt, so sind sie schon zufrieden. Ob es auch wahr ist, darum fragen sie nicht.«¹ Lessing in resnica! Zatrjuje na eni strani, da želi spoznanja, resnice: »Ako mi more kdo pomagati, naj mi to stori, prosim ga, rotim ga, božje plačilo si zasluži. Po spoznanju, po prepričanju koprnim tako, da použijem kot Erisihton vse, kar je hrani količkaj podobno«. Na drugi strani pa zametuje resnico: »Ko bi mi nudil Bog v desni roki vso resnico, v levi pa dvom, samo teženje po resnici, čeprav združeno z nevarnostjo, da bi večno blodil in se motil, vendar bi segel v levico in vzkliknil: ‚Oče, daj mi dvom, resnica je itak samo zate‘.« Če jo hoče izven Boga, ki je resnica sama, potem je sploh noče, ker je izven Boga ni; in če jo upa dobiti izven Boga, brez Boga, potem ni v Bogu vse resnice, potem je tak bog nepopoln, Lessingov bog, oziroma Spinozov. Saj piše Lessing sam: »Ortodoksni pojmi o božanstvu niso več zame, ne morem jih več zauživati.« *Εν και πάν*. Ne vem ničesa drugega.« Umljivo: če zavrže resnico, ki se mu kaže v Bogu, če hoče proste resnice, ki ne stavi nikakih zahtev, nikakih prepovedi in zapovedi, potem je panteizem, v katerem so že stari modrijani brodili, naravna posledica onega iskanja in teženja po resnici. O Lessingu pravi Hamann, da je bila njegova bistroumnost demon za druge in za njega samega, in Gelzer (die neuere deutsche National-Literatur 2. Aufl. I. 277) pristavlja, da je bil ta demon prevladovanje kritičnega, razkrajajočega razuma nad mirno zbranostjo duha, nad močjo vere v večno resnico. Po domače: Lessing si je domišljeval, da je ni resnice, ki bi je ne presodil s svojim umom. Filozofično je hotel krščanstvo razstaviti v naravni sistem. Kristus mu je bil le pedagog višje vrste nego je bil Mojzes. S svojimi dokazovanji je pač povzročil nedoslednim protestantom marsikako neprimliko, katoliških dogem ne samo da ni dosegel sè svojimi napadi, marveč si je prav s temi moral pomagati, ko je hotel protestante najhujše napasti. Tako je prav lepo ad hominem dokazoval katoliško tradicijo, ko je hotel izpodbiti ortodoksnim protestantom sv. pismo kot edini vir razodetja.

¹ Weiss, Lebensweisheit, 3. Aufl., str. 48; in Apologie, I. c. str. 604.

Če se trdovratno — seveda ne brez vzroka, ki najiepše osvetljuje tvoje resno teženje po resnici! — braniš resnice, ki ti jo Bog nudi, potem boš kajpada blodil in taval za njo po poljih vednosti in znanosti, govoreč o vednem napredovanju človeškega duha. A to je nesmiselno Lessingovo iskanje resnice, beg pred Bogom. »Resnico treba ljubiti, kdor jo hoče spoznati,« pravi duhoviti Francoz Pascal, govoreč o vplivu srca in volje na razum. In sv. Avguštin zatrjuje, ko piše o spoznanju večne resnice: »Kdor meni, da bode resnico spoznal, dokler nespodobno živi, se moti.«

Toliko dovolj v glavni potezi o raznih maroderjih današnjih dni v verskem in nraavnem oziru. Kdo bi jih vse naštel in razvrstil? Zavrgli so spoznanje večne, edine Resnice, odpovedali se poštenosti in vsled naravne nadarjenosti kužijo, zastrupljajo tudi druge. V prvem spopadu s svetom so vsled notranje slabosti podlegli, vrgli v sredi boja orožje od sebe; ohromeli ne morejo slediti njim, ki gredo preko preziranja sveta, preko osebnih, družabnih ozirov za spoznano resnico z močnim, neupognjenim značajem. So-li srečni? Dvom, celo zanikanje resnice, ki je ne morejo zanikati, nemoralnost te ali one vrste, je bolezen, naj se je zavedajo ali pa ne. Boolestnik pa je v vednih težavah, v neprestani temi. »Svetilo tvojega je tvoje oko. Ako je pa tvoje oko hudobno, bo vse tvoje telo temno. Če je tedaj luč, katera je v tebi, tema, kako velika bo tema!« (Mat. 6, 22—28.) Dà, v kaki temi, v intelektualnem in moralnem oziru, tava, kdor zlorabi vodilno luč, moč duha in srca — kake zle posledice ima sprijeno srce, nadnaravnega spoznanja oropan razum! Rodi slabiče, maroderje, ki so v zlo sebi in drugim.

I. Kogovšek:

V domovini junakov.

(Spomini s pota.)

I.

Nikoli mi ne bo žal, da sem slušal prijatelja, ki mi je dejal, predno sem odšel na pot: »Ako prideš do Kotóra, ne zamudi pogledati v Črno goro!«

Še oddaleč si nisem upal misliti, da se bo to res zgodilo; pa vendar se je in mi ne bo žal. Tudi nekaj drugih potnikov se je takoj navdušilo za to misel. Večino je pa že pri samem imenu »Črna gora« spreletela taka groza, da je že tudi nam skoraj jemalo pogum. Da bo prišel vsak najmanj za eno glavo krajši domov, o tem smo bili trdno prepričani, če nas seveda Črnogorci že preje živih ne pohrustajo. Drugi so trdili, da brez legitimacij sploh čez mejo ne pridemo. No, teh res nismo imeli razen svojih poštenih kranjskih obrazov in nekaj okroglega v žepu. Posebno zadnje vrste legitimacija, pravijo, ima povsod svojo moč in veljavo, zato se nismo dali kar

meni nič, tebi nič oplasiti. Tako nas je dvanajst ostalo v Kotóru, zadnji naši trdnjavi proti Črni gori, kjer smo si v prijaznem hotelu poiskali prenočišče.

Silna vročina nam ni dala kaj dosti spati. Ob treh zjutraj smo bili že na nogah. Na obrežju so nas čakali pripravljene vozovi. Kmalu smo bili zunaj mesta na krasni novi cesti, ki jo je zgradila vojna uprava pred nekaj leti. Ako gledaš iz Kotora to navpično strmino, ki se ti zdi, da kipi prav v nebo, ne moreš verjeti, da bi se dalo priti na vrh z vozom. No, cesta je izpeljana v gostih serpentinah tako zložno, da se strmina komaj pozna. Cesta je široka 4—5 m, v pravem pomenu besede zidana in na strmi strani še obzidana s kake pol metra visokim zidom iz samih kvadrov. Tudi od meje dalje po Črni gori ni cesta nič slabjša.

Ves čas smo imeli krasen razgled doli na Boko Kotorsko in čim više smo se dvigali, tem lepši je bil pogled. Ta razgled je v resnici nekaj tako čarobnega, da mu ga ni kmalu para na svetu. Daleč zunaj zaliva se lesketa širno morje v žarkih vzhajajočega solnca; boka je še v senci, le vrhovi gorskih grebenov med posameznimi zalivi žare v solnčni svetlobi. Na desni in levi se vštric nas dvigajo silni gorski vrhovi in visoko gori zadaj na desni kraljuje mogočni Orijen (1895 m), najvišji vrh Krivošij-skega gorovja, zadnjega izrastka dinarskih alp. Spodaj ob zalivih se belijo lična mesta Kotor, Perasto, Risano, Tivat in Erceg Novi (Castelnuovo), s temnimi lavorovimi, oljičnimi in oleandrovimi gaji v ozadju. Ako zreš v to nebeško lepo pokrajino, se ti zdi, da so se ti za trenutek odprla vrata izgubljenega raja.

Nebo je tako čisto in temno-modro, da misliš, da si prav tik pod njegovim obokom. Solnce že obseva vso pokrajino, vse se sveti in žari v nepopisno živi svetlobi. Kaj takega ne vidiš doma nikjer. Čisto nov svet!

Razgled na boko počasi izginja. Le Risanski zaliv in del Kotorskega se še vidi. Polagoma izginja cesta med skalovje in šoteske, da ne vidimo drugega kot samo skalno puščavo. Nekoliko preje smo prestopili mejo. Naznačuje jo vrsta kamenov, zabitih v cesto, kakor ozek pas. Ako bi nas vozniki ne opozorili nanjo, bi sploh ne bili vedeli, da smo že v Črni gori. Srce nam je jelo močnejše utripati. Zdaj se odloči naša usoda. Toda če nas ustavijo, se vrnemo nazaj. Hujšega se nam tako ne more zgoditi. Toda nikjer žive duše. Pač — tu srečamo cestnega delavca s kladivom na rami. Pristen Črnogorec je v narodni noši, sicer nekoliko razcapan, a za cestno delo po našem mnenju še prelepo opravljen. Nekoliko naprej srečamo dve Črnogorki. Z osličkom gresta v Kotor na trg. Obe sta v slikoviti narodni noši, seveda precej borno opremljeni. Ena ima na hrbtu lično zelenkasto-belo haljino, znamenje, da je poročena. Deklice ne nosijo halje. Na glavi imajo pa tudi ženske ravno take čepice kot moški. Njihov resen nastop, dostojanstvena hoja in čepice na glavi jim daje nekaj moškega, junaškega.

Za ovinkom se pokaže kamenita koč. Nad vrati visi črnogorski grb — dvoglavi orel, ki ima v sredi leva in črke N. I., začetne črke knezovega imena, seveda v cirilici. Napis okoli grba kaže, da je tu mejna straža.

»Fantje, korajžo!« smo spodbujali drug drugega in se hladnokrvno pripeljali do hišice. Naš strah je bil prazen; ni ga bilo človeka, ki bi bil stopil v imenu postave k nam in nas vprašal, odkod in kam. Ravno nasprotno! Postarna ženica, ki je stopila iz veže in krasen, vitek mladenič poleg nje, nam ponudita okrepčila. Lepo po slovensko ju pozdravimo z »dobro jutro« in tudi onadva nam tako odzdravita. Vidno sta bila prese- nečena, ko sta spoznala, da smo ljudje, ki govorimo njima umljiv jezik. Ravno pred nami se je namreč vozila neka nemška družba, zato so imeli tudi nas povsod izprva za »Švabe«. Ko še povemo, da smo Slovenci in sicer doma blizu Ljubljane, tedaj sta dobila oba nekako čudno spoštovanje do nas. Zvrnili smo hitro vsak kozarec pristnega slivovca, nato sta nam pa postregla še s hladno studenčnico.

Seveda smo hoteli vse pošteno plačati, in ker smo vedeli, da tukaj vode ni na preostajanje, smo tudi za vodo ponujali denar. Toda onadva nas začudeno pogledujeta in zatrjujeta, da je voda zastoj. Ko le nismo odnehali, sta bila skoraj užaljena in le za nagrado smo jima stisnili še nekaj drobiža. Vsa ginjena sta nas zahvaljevala. Kakor smo kesneje izve- deli, smatra Črnogorec pod svojo čast, da bi sprejel napitnino ali kaj podobnega. »Tu je pa res narobe svet!« smo si mislili in pomislili na naše razmere . . . In to v Črni gori, kjer so baje sami razbojniki in roko- mavhi

Prisrčno smo se poslovili od prvih Črnogorcev, ki smo se sešli z njimi. Tudi stražniki so nas prišli pri odhodu pozdraviti. Nobene sitnosti niso uganjali, saj so takoj videli, da smo le nedolžni izletniki in voščili so nam srečno pot.

To je torej tista črnogorska neolikanost in barbarstvo, s katerim so nas strašili na ladji! Prvi sestanek s tem dobrim ljudstvom nas je pre- pričal prav o nasprotnih lastnostih! Toliko odkrite prijaznosti in gosto- ljubnosti nismo našli nikjer na celem potu ko ravno v Črni gori. To je bilo soglasno prepričanje nas vseh, kar nas je bilo tam. Tudi drugod povsod smo našli isto neprisiljeno prijaznost.

Zakaj so morda ravno do nemških potnikov Črnogorci nekam mrzli? Ker so bržkone preveč brezobzirni do njih, nekaj pa tudi zato, ker se nič kaj ne zлага s svobodoljubnostjo črnogorskega ljudstva, če vidijo, da silijo Nemci v njihovo domovino. Ako vzameš na pot mrvo potrpežljivosti, pri- jazen obraz in odkrito srce, povsod lahko shajaš.

Če pa misliš, da smeš povsod nastopati z isto brezobzirnostjo kot doma v kakem hotelu ali gostilni, potem ostani rajši doma. In črnogorsko ljudstvo, da si preprosto, ima že po svoji naravi zelo fino razvit čut za oliko in lepo vedenje. Tudi v tem oziru je vse, kar pišejo kakšni nemški potopisi o sirovem vedenju balkanskih narodov, izmišljeno. Kako vse drugače piše človek, ki si je trudil, da spozna ljudstvo v dno njegove duše, kakor n. pr. sloveči švicarski pisatelj Baumberger v knjigi »Blaues Meer und schwarze Berge!« Tudi on priznava odkrito, da je imel preje vse drugačne pojme in predsodke o Jugoslovanih, dokler jih ni sam bliže

spoznal. Pred vsem povdarja, kako so Južni Slovani v primeri z Nemci v нравnem oziru nepokvarjeni, silno hvali njihovo gostoljubnost in odkritosrčnost, njihovo nadarjenost, visoko razviti estetiški čut posebno za glasbo in poezijo, posebno tudi njihovo globoko religioznost. Prišel je do prepričanja, da se mora Avstrija opreti pred vsem na južnoslovanske narode, ako hoče ostati močna. Tako sodi Nемеc, ki živi v Švici, ki pozna naše razmere!

II.

Toda hitimo dalje. Vozniki so nam povedali, da bomo kmalu v prvem črnogorskem varošu, Njegušu. Vozimo se vedno še po sami skalni puščavi. To ni »črna«, to je »bela« gora! Vse je belo, kamor pogledaš. Bela je cesta, ki se vozimo po nji, bele skale ob potu, beli so gorski vrhovi okoli nas, bele vse gore blizu in v daljavi, kamor ti seže pogled. Zelenega ne vidiš mnogo. Kakšno borno grmičje, majhen hrast ali pritlikavo bukev. Vse polno pa je ob poti in med skalami raznih dišečih rastlin, majarona, mete in divje resede; travnika iščeš zastonj. Daleč okrog ni nobene hiše, sama ljuba puščava! Na uho ti ne žubori hladen studenček, sluha ti ne mamí ptičji spev, vse je mrtvo, kakor okamenelo.

Na desni nam kažejo toli opevano goro Lovcen (1759 m). Vrh nje počiva Peter II. Petrovič Njeguš (1830—1851), eden najslavnejših vladarjev in pesnikov Črne gore. Krasnejšega groba si pač ni mogel izbrati. Na prvi pogled se ti zdi, da je kapelica planinska kočá. Vrh nje stoji visok križ, ki se vidi daleč okrog. Lovcen sam pa se vidi zelo lepo tudi iz boke Kotsorske.

Na sedlu Krstač se cesta prevaga. Nekaj časa gre skoraj po ravnem, kmalu se pa začno zopet serpentine. Pod seboj ugledamo prijazno ravnino. To je nekaka visoka planota — seveda le 885 m nad morjem, na nji pa leži mesto, po naših pojmih borna vas Njeguš, odkoder izvira sedanja vladarska rodovina.

Nekam žalosten je pogled na to naselbino! Hiše so izvečine borne, bornejše, nego n. pr. naši zidani »stanovi« po planinah. Zidane so iz surovo obdelanega kamenja in le za silo pokrite s slamo. Ometanih je malo. Ob cesti je nekaj enonadstropnih in kritih z opeko. Pač je tudi nekaj drugih dalje ob cesti še precej ličnih, pritličnih in skoraj popolnoma do naše urejenih. (Konec prih.)

Andrej Uršič:

Navod za šahovo igro.

V 12. številki prvega letnika smo podali partijo v zgled: sreča je opoteča; danes pa podamo našim mladim prijateljem partijo, katero so že pred več leti objavile „The Illustrated London News“. Za uvod to-le: Šahovski klub, ki ga je ustanovil v vasi domač „pastor“, obišče velemožni baron X.

Najboljši igralec v vasi, trgovec Mlinarič je na kupčiji; vendar ga pričakuje zbrani klub. Medtem pa razsaja baron X. grozno proti vsem igravcem - vsako partijo dobi, vsakega postavi mat: pastorka in učitelja, lekarničar a in „paderja“. Kar pokliče nekdo „pastorka“ domov. Tu ga je čakal prijatelj že izza mladih nog, pevovodja v D., gospod Mlinarič. Po prisrčnem pozdravu obrazloži pastor prijatelju zadevo z baronom X. v klubu. Gospod pevovodja se zopet obleče — ter hiti v klub rešit čast domačije proti baronu. Ravno razlaga baron zbranim kmetom veliko važnost kmetov (pešcev) v šahu, ko se prikaže gospod Mlinarič, katerega je pa imel za trgovca Mlinariča. Vesel mu pohiti naproti: No, no! tukaj je gotovo Mlinarič!? Pevovodja: Da, da! Mlinarič sem, in zelo bi me veselilo, ako blagovolite, gospod baron, izkazati mi veliko čast in izvolite igrati z menoj e n o partijo! Baron: Z veseljem, z veseljem! Prav lepo je, da ste prišli. Le vsedimo se. Partijo je vodil gospod pevovodja s čudnimi uvodnimi potezami, s katerimi je hotel barona spraviti v zadrego. Raznolične opazke je bilo slišati med posameznimi potezami.

Beli: Gospod pevovodja Mlinarič. — Črni: Baron X.

1. Sb1 — c3	e7 — e5 ¹	13. Le3 × f4 ¹⁰	e5 × Lf4
2. Sg1 — f3 ²	d7 — d6 ³	14. e4 — e5 +	Kd6 — c5
3. d2 — d4	Sb8 — c6	15. Sc3 — a4 +	K × Lb5
4. d4 — d5 ⁴	Sc6 — e7	16. Dh5 — e2 + ¹¹	K × Sa4
5. e2 — e4	f7 — f5	17. De2 — c4 +	Ka4 — a5
6. Lc1 — g5 ⁵	h7 — h6	18. b2 — b4 +	Ka5 — a4
7. Lg5 — h4 ⁶	g7 — g5	19. Dc4 — b3 +	Ka4 — b5
8. Sf3 × e5 ⁷	d6 × Se5	20. a2 — a4 +	Kb5 — b6
9. Dd1 — h5 +	Ke8 — d7	21. a4 — a5 +	Kb6 — b5
10. Lh4 × g5 ⁸	Lf8 — g7	22. c2 — c4 +	Kb5 — a6
11. Lf1 — b5 +	Kd7 — d6	23. b4 — b5 šah mat ¹² .	
12. Lg5 — e3 ⁹	f5 — f4		

Opazke k potezam; ¹ Baron se prezirljivo nasmehne. ² Baron: Kaj pa, vruga, hočete se skakavci? Napadem jih s pešci — zapodim jih v beg in Vaša igra je izgubljena, pred ko morete še si misliti! Najprvo s pešci ven na plan. ³ Gospod Mlinarič: Jaz pa mislim, da imam še dovolj časa prodirati s pešci. ⁴ Baron: Že zopet slaba poteza, gospod Mlinarič! Ali morate menjati letavca, ali pa morate ž njim nazaj — ceruk. V obeh slučajih se pa razvija igra na Vašo škodo, meni prav dobro. ⁵ Slišite, gospod Mlinarič! Tako naravnost izgubite letavca! Hočete morebiti napraviti kako drugo potezo namesto? Mlinarič: Oprostite, gospod baron! Poteze ne vzamem nikdar nazaj — storjena poteza velja! Baron: Lej, lej! To se sicer glasi mogočno samozavestno — pa vendar lepo. ⁶ Baron! čuden slučaj! Ali veste, gospod Mlinarič, da sem v tretji potezi mat, ako Vam vzamem letavca? Mlinarič: O da! Zadostuje, da potegnem damo na h5 in dam šah! Baron: No! navsezadnje ne igrate prav slabo, kakor sem v začetku mislil. Sicer pa Vam ne pomaga Vaša poteza nič — partija je za Vas izgubljena — ni pomoči. Razume se, da vzamem skakavca. ⁷ Baron: Kaj mislite, da koj popadem in — snem? (Nervozno pa vleče brke — spravi jih med zobe in

jih prav srdito grize.)⁸ Baron: Še nazaj z letavcem.⁹ Baron spusti brke izmed zob: Kdo bo svoje podobe tako nemarno žrtvoval?¹⁰ Baron dolgo časa misli, puli brado, popravlja zapestnice, grize nohte, podpre glavo — odpre usta: Čuden slučaj že zopet! Pešca (kmeta) ne smem vzeti z letavcem! Ali naj Vam pojasnim? Dali bi mi na e4 šah sè skakavcem; moral bi vzeti jaz nato d5; daste mi potem šah s turnom (stolpom) in s tem izgubim damo (kraljico). Naj bo! Potegnem pa lepo kralja in nevarnost izgine!¹¹ Zopet misli baron dolgo; nos vzame v ruto in sliši se neki šum po tihí sobi; no! kaj pa mislite, me postaviti mat na sredi šahovnice! To ne gre! Precej boste obžalovali svojo predrznost! Brezskrbno lahko grem s kraljem na a5, a tudi brez nevarnosti vzamem lahko Sa4.¹² Slišite, vi Mlinarič, — meni grozovito treska in brenči v glavi! Bolj sem vesel, da je igra „ven“ kakor bi dobil pri konjski dirki prvò darilo. — Baron izgine!

Zakaj smo prinesli to partijo? Da izprevidiš, kako potrebno je znanje teorije in da svojega nasprotnika ne preceniš — na nobeno stran! V kratkih navodih bomo prinašali načetke iger z imeni in podavali tudi primerne partije.

Listnica: Naloga I. Pospišila se reši s prvo potezo 1. Td6 — d4; črni naj potegne nato, kamor in kakor hoče, beli da vedno mat v naslednji potezi. G. M. Vidmar je v turnirju sev. šah. zveze v Göteborgu kot prvi slavno zmagal. Neki češki list pravi o uspehu njegovem: Náskok Vidmara sproti svým soupeřum jest pozuróhodný. Mi smo sicer to že prej vedeli — Vidmarju naše odkritosrčne častičke! — Nemški listi nikdar ne omenijo, oziroma niso omenili, da je Vidmar član „des minderwertigen Volkes“ — da je Slovenec, dočim vsakega igravca druge narodnosti omenjajo, kdo je.

Drobiž.

Splošni Pitagorov izrek. Priredil prof. dr. Iv. Knific. Znan je Pitagorov izrek: Vsota kvadratov nad katetama je enaka kvadratu nad hipotenuzo. Malo znano pa je, da je ta izrek samo poseben slučaj splošnega stavka: Če narišemo nad katetama in nad hipotenuzo podobne like, je vsota obeh likov nad katetama enaka liku nad hipotenuzo. Ta stavek lahko imenujemo „splošni Pitagorov izrek“. Če so ti trije podobni liki slučajno kvadrati, dobimo navadni Pitagorov izrek. Zanimivi stavek moremo dokazati na preprost način,

Narišimo si pravokoten trikotnik ABC tako, da je stranica AB osnovnica in obenem hipotenuza, oglišče C trikotnikov vrh in obenem vrh pravega kota; AC in BC sta torej kateti. Z vrha C potegnimo na osnovnico (hipotenuzo) višino CD. Ta višina razdeli pravokotni trikotnik na dva manjša pravokotna trikotnika, ki imata enake kote kot prvotni trikotnik. Trikotniki ADC, DBC in ABC so si torej podobni. Nauk o podobnih likih pa nas uči, da so si ploščine podobnih trikotnikov kakor kvadrati istoležnih stranic.

Ker leže v omenjenih trikotnikih pravim kotom nasproti stranice AC, BC in AB, dobimo zaporedno sorazmerje:

$$ADC : DBC : ABC = AC^2 : BC^2 : AB^2.$$

Če pa imamo zaporedno sorazmerje:

$$a : b : c = m : n : p, \text{ je tudi:}$$

$$(a + b) : c = (m + n) : p, \text{ ali v našem slučaju:}$$

$$(ADC + DBC) : ABC = (AC^2 + BC^2) : AB^2.$$

Vsota trikotnikov ADC in DBC pa je enaka trikotniku ABC; v zadnjem sorazmerju je torej prvi člen enak drugemu, kar je le tedaj mogoče, če sta tudi tretji in četrti enaka; zato je: $AC^2 + BC^2 = AB^2$, znani navadni Pitagorov izrek: Lep in preprost dokaz, ki se opira samo na podobnost trikotnikov in na lastnosti sorazmerij.

Od navadnega Pitagorovega izreka pridemo do splošnega tako-le:

Mislimo si, da smo nad katetama in hipotenuzo narisali tri podobne like, n. pr. 3 ena-

¹ Dokaz. Zaporedno sorazmerje $a : b : c = m : n : p$ pišemo tudi: $a : m = b : n = c : p = k$; iz tega sledi: $a = mk, b = nk, c = pk, a + b = (m + n)k$; očitvidno je torej da je $(a + b) : c = (m + n)k : pk = (m + n) : p$.

kostranične ali pa tudi raznostranične trikotnike, 3 pravokotnike, 3 rombe, 3 pravilne ali tudi nepravilne mnogokotnike itd. Lik nad kateto AC zaznamujmo z I, nad kateto BC z II, nad hipotenuzo s III. Ker velja za vse podobne like pravilo: Ploščine podobnih likov so si kakor kvadrati istoležnih stranic, zato velja v vsakem slučaju zaporedno sorazmerje:

$$I : II : III = AC^2 : BC^2 : AB^2.$$

Iz tega sorazmerja dobimo (na zgoraj omenjeni način) novo sorazmerje:

$$(I + II) : III = (AC^2 + BC^2) : AB^2.$$

Ker sta pa v tem sorazmerju tretji in četrti člen enaka, morata biti tudi prva dva člena enaka: $I + II = III$, z besedami: Vsota likov nad katetama je enaka liku nad hipotenuzo, quod erat demonstrandum.

Splošni Pitagorov izrek je prav zanimiv. Če narišemo nad katetama in nad hipotenuzo 3 enakostranične trikotnike, je vsota prvih dveh trikotnikov enaka tretjemu; isto velja o treh pravilnih peterokotnikih, sesterokotnikih itd. Se več. Če narišemo nad katetama in nad hipotenuzo 3 podobne raznostranične (ali tudi enakokrake) trikotnike, torej trikotnike, ki imajo vse kote paroma enake, je vedno vsota prvih dveh likov enaka tretjemu liku. Isto velja o vseh podobnih četverokotnikih, n. pr. pravokotnikih, rombih, romboidih, trapezih itd., kakor tudi o vseh mogočih podobnih mnogokotnikih.

Kratkočasnice za mlade latince. Priredil prof. A. Koritnik.

Incidit in foveam¹ aliis paratam.

Praemio donandis pueris villicorum² dynastes³ cum parochio, syndico⁴, magistro et reliquis solemnibus⁵ aderat. Papinus⁶ ad praemium in arithmetica vocatur. Dynastes huic: — Ante numisma⁷ periculum⁸ de te faciam. Quot fratres habes?

— Octo.

— Quot frater tuus alter?

— Octo.

— Quot tertius?

— Octo.

Sic ventum est ad anniculum.⁹

— Cumulatis¹⁰ — inquit vir — tot numeris, habere te dicis 64 fratres, addito te, 65 estis. Mentiris.

Tum puer: — Et tu, domine mi, quot fratres habes?

— Nullum — ait dynastes.

Urget¹¹ puer: — Et frater nullus quot fratres habet?

— Nullum.

— Ergo tu nullus es! ...

Dynastes et reliqui adhuc attoniti.¹²

¹ Fovea, -ae jama; primeri: Kdor drugemu jama koplje, sam vanjo pade. ² villicus, -i pristav, oskrbnik. — ³ dynastes (iz gršk. δυναστης) -ae gospodar. — ⁴ syndicus, -i (iz gršk. σύνδικος) pravni zastopnik, sindik. — ⁵ solemnibus zvezi z dynastes (v slov. adverb.) — ⁶ lastno ime. — ⁷ numisma, -tis. (iz gršk. νόμισμα, τό) denar, novc. — ⁸ periculum facio de aliquo izkušam koga. — ⁹ anniculus n. frater enoleten, t. j. najmlajši. — ¹⁰ cumulo 1. kopicim seštejem — ¹¹ urgeo 2. pritiskam, privijam. — ¹² attonitus 3. omamljen, osupel.

Aenigma.¹

Sume duas voces²: timidam notat una vagamque³ bestiolam⁴, murmur⁵ quam fugat exiguum.

Alter vox ordo est, mortali non violandus⁶, qui multat sontes⁷, innocuosque⁸ tegit⁹.

Primae, r trorsum¹⁰ versae, subiunge¹¹ secundam: quo conclave¹² tuum condecoratur, habes.

Aristotel, Sokrat in drugi o vinu. Med nauki, ki jih je dal Aristotel svojemu učencu Aleksandru Velikemu, so ohranjeni tudi tile: Prvi kozarec vina, ki ga izpiješ, je za zdravje; drugi za veselje, tretji ti bo v kesanje in četrti v sramoto. O Sokratu pa poroča Ksenofont, da je rabil sledečo primero, ko je svaril pred piščančevanjem: Z ljudmi je taka, kot s cveticami. Te se ne morejo niti zravnati, niti jih ne more sapa zadostno preveti, ako so premočene. Tako ne omahuje samo naše telo, ko smo nezmeri, marveč tudi naš duh. »Vino je zrcalo duha,« pravi Ajshil; in Alcej; »Vino je zrcalo cellega človeka.« — Tako so sodili o alkoholu ti možje, ko jim ni bilo dano na razpologo za spoznavanje učinkov opojnih pijač takih sredstev kot nam. Današnji bolelvniki zoper alkohol povdarjajo opravičeno splošno njegovo škodljivost. Da, tako važno je to vprašanje — alkohol — velikim možem, da vpravnavajo po njem svojo sodbo o značaju.

Jörgensenove parabole. V svoji paraboli »senea« kaže Jörgensen, kako moč in vpliv ima pisatelj do svojih bravcev. Slede mu kakor senca človeku. Kakor pisatelj misli, tako bravci žive. Kar on piše, to oni udejavljajo. To se zlasti godi pri mladih bravcih:

V hudi zimi, ob polnočni uri zapoje zvonec nad pesnikovimi vrati. Dvigne se od svojega burgundca, cvetlic in tintnika ter hiti odpirat poznemu obiskovavcu. Pred vratni stoji mlad človek, ki ima kakih 20 let, zanemarjeno in siromašno oblečen, pa prosi pesnika za kratek razgovor. Pesnik mu natoči kozarec močnega vina. Čudni obiskovavec radovedno in pazno premotri vse stanovanje ter upre poslednjič ves navdušen svoj pogled na pesnika samega.

»Tako je torej pri Vas. Hotel sem Vas videti, predno umrjem.«

Pesnik je nekoliko osupnil, misleč, da ima pred seboj blaznega človeka. A ta mu pove, da je popolnoma zdrav, le duša je bolna, da ji ni več živeti.

»Vi ste mi bili največ na svetu. Bral sem vse Vaše knjige, celo po večkrat, tako da znam cele strani na pamet. Dejansko sem

¹ aenigma, -tis iz gršk. αίνιγμα, -ατος zastavica. — ² vox glas, beseda. — ³ vagus 3. nestalen, klatárski. — ⁴ bestiola, -ae (mala bestia) živalca. — ⁵ murmur, -ris n. mrmanje, šum. — ⁶ violo 1. (pre)kršim. — ⁷ sontis, sontis krivec, zlobnež. — ⁸ innocuus 3. = innocens nedolžen. — ⁹ tego 3. krijem, ščitim. — ¹⁰ retrorsum nazaj. — ¹¹ subiungo 3. privežem, priklopim. — ¹² conclave, -is n. soba.

uravnal svoje življenje po Vaših spisih. Kakor ste Vi pisali, tako sem jaz živel. — Vi ne veste, kaj delate,« je nadaljeval — »kaj delate, ko tu sedite in pišete in Vam kipi duša od vina in noči. Ne veste, koliko človeških usod Vi samo z eno vrstico na belem papirju predruščite, preustvarite, izpremenite. Ne veste, koliko ljudem srečo zamorite, kolikim smrtno obsodbo podpišete — tu v tihi samoti pri mirni svetilki med cveticami in burgundcem . . . Pomislite, da mi drugi živimo to, kar Vi pišete. Taki smo, kakor nas ustvarjate s svojimi spisi. Naša mladina hodi za Vašimi poezijami, kakor senca za človekom. Čisti smo, če ste Vi čisti; nečisti, če ste Vi nečisti.

Nato malo preneha, se stegne čez mizo po steklenico in si nalije pesnikovega vina. Začuden ga gleda poet. Kmalu izve vzrok te »manire«: »V svoji zadnji knjigi ste pisali: »Vzel je, kar je mogel z rokami doseči in šel je, kamor so ga hotele noge nesti.« »Sami ste me učili jemati, učili ste nas vse.

Učili ste nas, da je dober oni, ki je silen in brezobziren — mož velikih zahtev, divjih strasti in nenasitnega pohlepa po življenju in uživanju. — Divje življenje, ste rekli — je veliko življenje. Šli smo za Vami, kakor za Orfejem, šli za omamljivimi zvoki do roba prepada, kjer ste Vi obstali, mi pa smo vanj strmoglavili. — Ko bi Vi vedeli, kolikim bravcem ste iztrgali mir iz duše — koliko nesrečnih senc Vašega ciganskega ideala se klati okoli po deželi!

Tudi jaz sem bil pod vplivom Vaše čarodajne moči, žrtvoval v to svoje slabe moči — in nocoj vidim, da so strte. — Bil sem pošten človek in v dobrih razmerah, pa sem šel za Vami in zdaj sem propalica in berač. Moja mati pometa sedaj stranišča, ker sem ji vse zapravil.

V prodajalni, ki je bila prej moja, sem kradel knjige in jih prodajal, denar pa dajal propali deklini, da bi si pridobil njeno naklonjenost. Sodišče me je zasačilo, jokal sem se in izgovarjal, a pomagalo ni nič. Vteknili so me v ječo.

In v nekaj trenutkih bom rabil tole orožje — pokaže iz žepa samokres —, da končam to cigansko življenje. To je sad Vaših spisov. V neki knjigi, ki jo Vi malo poznate — tudi jaz sem malokdaj bral iz nje — vprašujejo učenci svojega učenika: »Glej, mi smo zapustili vse in smo šli za Teboj; kaj tedaj nam bo?« — Isto vprašanje stavim jaz na Vas, svojega učitelja. — V nekaj trenutkih bom samomorivec, obsojen od ljudi, zavržen od Boga! Glejte, plačilo za življenje po Vašem zgledu in nauku. To Vam bodi v premislek, ko boste lepe počitnice bivali na kmetih pri svojem bogatem založniku.« Priklonil se je in odšel v temno noč. Čez nekaj sekund se je slišal strel. Končano je bilo življenje onega, čegar življenje je pesnik »upesnikoval« in ga »izpesnikoval« v smrt!

O žurnalistiki in posebej še o brezverski žurnalistiki in brezverskih žurnalistih razvija Jörgensen v svojem delu »Der jüngste Tag«, Mainz 1905, nekako tele misli: »Žurnalistovo življenje je življenje literarnega dninarja. To je življenje, ki nikdar ne dopusti človeku časa, da bi se zbral in miroval, ampak ga neprenehoma podi skozi nepregledno vrsto malih in velikih dogodkov, ki mu niso nič mar, pa se vendar mora zanje brigati, jih mora razumeti in drugim razlagati. Žurnalistovo življenje je najutrudljivejše, ker ubija njegove moči s stoterimi in stoterimi rečmi, ki niso v nobeni zvezi med seboj.

V srednem veku so skrbeli za občno blaginjo možje, ki so vsako stvar dolgo časa in temeljito premišljevali, voditelji in gospodar današnjega časa pa je žurnalist, človek, ki ima redkokedaj kaj znanja. Predmeta, o katerem hoče pisati in druge o njem poučiti, večinoma ni nikdar sam prej pošteno premislil. In vendar mora že čez nekaj ur o njem javno izraziti svojo sodbo.

In ta človek ima na razpolago tisk. Njegov besedi se od milijonov in milijonov bolj in več verjame, kakor besedi propovednikov na leci. Pa če ima žurnalist danes to sodbo in jo jutri popolnoma izprevrže iz zasebnih ozirov, ker hoče morda svojega prijatelja malo podražiti ali z nasprotno stranko malo pokoketirati — izprevržejo z njim vred svojo sodbo milijoni in gredo nerazsodno za svojim žurnalistom. Žurnalist se polagoma privadi temu, da sodi ves svet ne iz stališča resnice in pravice, ampak samo iz stališča strankarskega koristolovstva. Kar služi stranki, je vse resnično, dobro in plemenito, četudi je v resnici laž, zloba in podlost. Vse drugo, kar je zoper stranko, je kratkovidnost, omejenost in neumnost, čeprav je še tako modro, velikodušno in pametno.«

London.

Kronika stare »City of London« poroča, da se je nekako pred 150 leti lordmayor z mestnimi svetniki pogosto posvetoval, kako bi se dalo »preprečiti nepravilne hitrega in skoraj neznesnega naraščanja mesta«. Takrat je imel London nekaj stotisoč prebivavcev in častiti mestni očetje so prišli slednjič do sklepa, da so nasproti temu »neprilicnemu zlu« popolnoma brez moči.

London še sedaj neprestano narašča; vsako leto pogoltno nova manjša mesta in vasi svoje okolice in vedno spreminja velikanse travnike, polja in gozdove v tesno zazidane mestne okraje. Prebivavstva je imel London lansko leto 7.323.236 duš. — Mesto samo je razdeljeno v grofijo (vladni okraj), kateri načeluje lordmayor in svetovalci za City ali staro mesto — in z dvanajsterimi mayorji, ki načeljujejo posameznim županstvom, v katera je razdeljeno vse drugo mesto.

Mestni svet priobčuje vsako leto uradno poročilo Londonu, »London - Statistics«,

kako živi in raste, kako se trudi in vživa, kako se smeje in joka. — Poročilo za lansko leto je obsežna knjiga, ki šteje 600 strani in vsebuje veliko množico jako zanimivih in poučnih števil, primer in podatkov.

Prebivavci glavnega mesta kralja Eduarda in britanske svetovne države stanujejo v 611.786 hišah, delajo deloma v 28.625 tovarnah in trgovinah in gibljejo se po cestah in ulicah, katerih skupna dolžina znaša 2134 angleških milj, kjer oskrbuje promet 3762 omnibusov in 12.500 izvoščekov vseh vrst. Lansko leto je bilo v Londonu sklenjeno 40.435 zakonov; otrok je bilo rojenih 126.392 umrlo pa je 73.994 ljudi. Izmed novoporočencev ni znalo 684 moških in 1029 žensk in ne pisati ne brati.

London je seveda tudi najbogatejše mesto sveta; vse njegovo javno in zasebno premoženje je samo zoper ogenj zavarovano z velikansko svoto 1.040.057.846 funtov sterlingov (22 milijard kron). Davka plača London nad 450 milijonov kron na leto; temu nasproti pa izda mesto vsako leto več kot 500 milijonov kron za javne namene in naprave.

Jako dobro je poskrbljeno za zabavo in oddih prebivavstva: 9026 oralov merijo neštevilni, dobro oskrbovani nasadi, »pljuča Londona«; 53 gledališč, 49 varieté in 261 koncertnih dvoran nudijo užitek vsake vrste, dobrega in slabega okusa, in v 11 zelo bogatih muzejih kakor tudi v 88 javnih knjižnicah, ki imajo 1.184.092 knjig, najdeš obilo vsestranske tvarine za resno proučevanje in zabavo.

Prebivavci Londona so tudi znani kot ljudje, ki pridno pišejo pisma: 1041 poštinih uradov v metropoli je odposlalo v enem letu 767 milijonov pism, 188 milijonov dopisnic in okoli 28 $\frac{1}{2}$ milijonov brzojavk; telefon se je rabil v 145.905.633 slučajih. To so seveda številke dostojne mesta, ki ima 30% več ljudi, kakor vsa veličanska Kanada in 40% več, kot vsa Avstralija od Nove Guineje do Tasmanije. Švica in Norvežko skupaj imata le trideset prebivavstva Londona in cela vrsta drugih držav zaostaja daleč za onimi 7.3 milijoni, kadar šteje glave svojih podanikov.

Razume se samo ob sebi, da taka množica prebivavstva na enem kompleksu ima tudi svoje slabe posledice, ki nam kažejo drugo, senčno stran cele stvari. Tu sam spada po aktih dokazana strašna revščina in brezdelnost, dalje na tudi velika umrljivost zlasti pri otrocih, vedno naraščajoče število

umobolnih (zlasti vsled pijačevanja), ogromno veliko nekaznovanih zločinov oziroma zločincev, katerih dobiti ni mogoče in slednjič rapidno zadolževanje in globoko segajoča beda med obrtniki in manjšimi rokodelci.

V okraju Shoredith, v katerem stanuje tudi mnogo revnejših tujcev, umrje izmed 1000 otrok povprečno 180, predno so stari eno leto in v znanem Whitechapel ter sosednjih mestnih okrajih je enako ali še večje število. Kriva je tega v prvi vrsti seveda revščina in nezdrava, umazana in prenapolnjena stanovanja. Zato je v Londonu umrljivost še enkrat tako velika, kakor v drugih evropskih metropolah izvzemši Petrograd, ki še London v tem oziru prekaša. Kakšna revščina vlada v Londonu, kaže nam posebno jasno dejstvo, da mora mesto samo povprečno 140.000 ljudi preživljati.

In druga sličica: V eni sami zimski noči je bilo samo v »Central - Londonu« najdenih 1683 ljudi, ki so si svoje prenočišče poiskali na stropjih, klopeh, pod mostovi ali enostavno na goli zemlji.

Kaj čuda potem, da je v Londonu samem nad 28 tisoč umobolnih ljudi. To število pa neprestano narašča, tako da je mestni svet v vedni zadregi, kako bi vso to množico nesrečnih preskrbel in nadzoroval.

Najbolj žalostno poglavje, kakor že rečeno, je v kroniki londonskega življenja ono o kaznovanih in nekaznovanih zločinih. Vkljub izvrstno organizovani, sposobni in pridni policiji je bilo v enem letu radi 20.000 znanih zločinov, le 14.000 prizadetih oseb aretovanih in 10.000 kaznovanih, tako da skoraj vsako drugo hudo delstvo ostane nekaznovano. Tako je bilo n. pr. v navedenem času izvršenih 87 umorov, pa le 37 morivcev je prišlo pravici v roke in prejelo zasluženo kazen.

Tako korakata skupno revščina in greh z velikanskim naraščanjem najbogatejše metropole sveta. Tu najdeš povsod v javnem življenju najostrejšo nasprotje: silno žalostno revščino in temu nasproti veliko darežljivost bogatih meščanov, ki žrtvujejo vsako leto bajne svote za reveže; najnovejše in najdrznejše iznajdbe, ki se ne boje nobenih stroškov in vendar hkrati zopet zagrizeno trdovratnost, ki se krčevito drži zastarelih izročil.

To je London, sedemmilijski Babel, srce neizmernega kolosa britanske svetovne države, mesto brezmejnih nasprotij.

Katoliška Bukvarna v Ljubljani priporoča:

Zgodovina slovenskega slovstva.

I. del od Pohlina do Prešerna. Spisal profesor Ivan Grafenauer. Cena K 2—, po pošti K 2'50. — To je knjiga, ki jo je dosedaj dijak in vsak izobraženec pogrešal kot vsakdanji kruh. Z Grafenauerjevo Zgodovino smo dobili izvrstno pomožno knjigo, ki bo dijaku in profesorju dobro služila, zlasti ker je že tako prikrojena, da lahko ustreza šolskim namenom, in je potrjena s sijajnim izpričevalom praktičnih izkušenj, ki si jih je nabral g. profesor, ko je predaval v višjih razredih slovstveno zgodovino.

Breznik, Slovarske besede v slovenščini.

Cena 80 vin. — Za Slovence sploh in posebno jezikoslovce zelo koristna in važna knjiga o rabi besed in izrazov, ki smo si jih izposodili Slovenci od naših močnejših bratov in izpopolnili z njimi naš jezik.

Dalje priporočamo sledeča leposlovna dela:

Razporoka.

Roman iz francoščine Bourget-Kalan. Broširano K 2—, vez. 3—.

Ponižani in razžaljeni.

Roman v štirih delih z epilgom. Iz ruščine Dostojevski-Levstik. Broširano K 3—, vezano K 4'20.

Stepni kralj Lear.

Povest iz ruščine Turgenjev-Fran J. in Hiša ob Volgi. Iz ruščine Stepnjak-Jurca. Broširano K 1'20, vezano K 2'20.

Kobzar.

Izbrane pesmi z zgodovinskim pregledom Ukrajine in s pesnikovim življenjepisom. Iz ruščine Sevčenko-Abram. Broš. K 2'40, vezano K 3'60.

Straža.

Povest. Iz poljščine Prus-Virant. Broširano K 2'40, vezano K 3'40.

Detela, Malo življenje.

Povest. Broširano K 1—, vezano K 1'90.

Detela, Prihajač.

Povest. Broširano K —'90, vezano K 1'70.

Šenoa, Zadnja kmečka vojska.

Zgodovinska povest iz leta 1573. Broširano K 1'60, vez. K 2'60.

Mož Simone.

Roman iz francoščine Champol-Levstik. — Hajdamaki. Poem z zgodovinskim uvodom o Hajdamaščini (Kobzar II. del). Sevčenko-Abram. Skupaj v enem zvezku. Broš. K 3'40, vez. K 4'50. Mož Simone sam zase, broširan K 1'90, vezan K 3—.

Medved Anton, Poezije I. del.

Cena K 3'80, elegantno vezano K 5—.

Medved Anton, Poezije II. del.

Cena K 3'50, v elegantni vezavi K 5'40. Ime in veljavnost A. Medvedova sta toliko, da je odveč priporočati proizvode njegovega neizčrpnega pesniškega duha; kakor je prva zbirka njegovih pesmi vsakega razveselila po globokomiselnosti in markantnosti oblike, tako povzdigne druga zbirka še bolj pesnikovo vrednost in velikost.